

VOLKAN İPEK • **Sahraaltı**

VOLKAN İPEK 1981'de Ankara'da doğan Volkan İpek, Aykan Koleji ve Tevfik Fikret Lisesi'nden sonra lisans derecesini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, doktora derecesini de Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden "Kralın Avrupalı Fası: Avrupalı Olmayan Bir Ülkenin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Üyelik Başvurusu" teziyle aldı. Fransız Büyükelçiliği Bursu ile Bordeaux Üniversitesi'ne post-doktora araştırmasına giden İpek, Türkiye'ye döndükten sonra Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yarı zamanlı ders verdi ve 2017 başında Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne geçti. 2023 yılının Ağustos ayında doçentlik derecesini alan İpek, Yeditepe Üniversitesi'nde çalışmaya devam etmektedir ve verdiği derslerden biri de "Afrika'da Toplum ve Siyaset"tir. Afrika ile ilgili iki uluslararası kitabı, uluslararası ve ulusal endeksli dergilerde makaleleri bulunan İpek, şu ana kadar Afrika'daki 54 ülkeden 32'sini görme şansını yakalamıştır. İpek ayrıca *Ortadoğu Analiz* dergisine de Afrika ile ilgili yazılar yazmaktadır.

İletişim Yayınları 3389 • Başvuru Dizisi 127
ISBN-13: 978-975-05-3613-7
© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2024, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Mali'nin Bamako şehrindeki Afrika Kulesi (La Tour de l'Afrique),
Ağustos 2023. (Volkan İpek arşivi)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VOLKAN İPEK

Sahraaltı

Siyaset ve Yaşam

Aileme...

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM

Eti Negro'dan Sahraaltı'na	11
---	-----------

İKİNCİ BÖLÜM

Sahraaltı'nın Batısı	19
Benin: Amazonların ruhu.....	20
Burkina Faso: Afrikalı Che Guevara.....	26
Fildişi Sahili: Charlie'nin çikolata fabrikası.....	32
Gambiya: Kumlu nehir suyu.....	39
Gana: Afrika'nın rönesansı.....	47
Gine: Düzenli protesto.....	54
Gine Bissau: Taçsız devrimci.....	61
Liberya: Michael Jackson ve santrafor.....	66
Mali: Timbuktu mavisini.....	71
Moritanya: Bir milyon şair.....	79
Nijer: Bir çöl, yedi cumhuriyet.....	86
Nijerya: Askerler ve avcılar.....	91
Senegal: Tarikatlar altında laiklik.....	103
Sierra Leone: Kanlı elmas.....	109
Togo: Huntington ve öğrenciler.....	113
Yeşil Burun: Volkanların gölgesinde.....	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sahraaltı'nın Ortası	125
Angola: Isabeleaks.....	125
Çad: Çatışmalar ve çarpışmalar.....	134
Demokratik Kongo: Tenten Afrika'da.....	140

Ekvator Ginesi: Babalar ve oğullar	151
Gabon: Ruhani başkan	156
Kamerun: Doksan yaşında Fransızca	162
Kongo: Renkli takım elbiseler	168
Orta Afrika: Son imparator	174
São Tomé ve Príncipe: Çevre sularda korsanlar	182

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

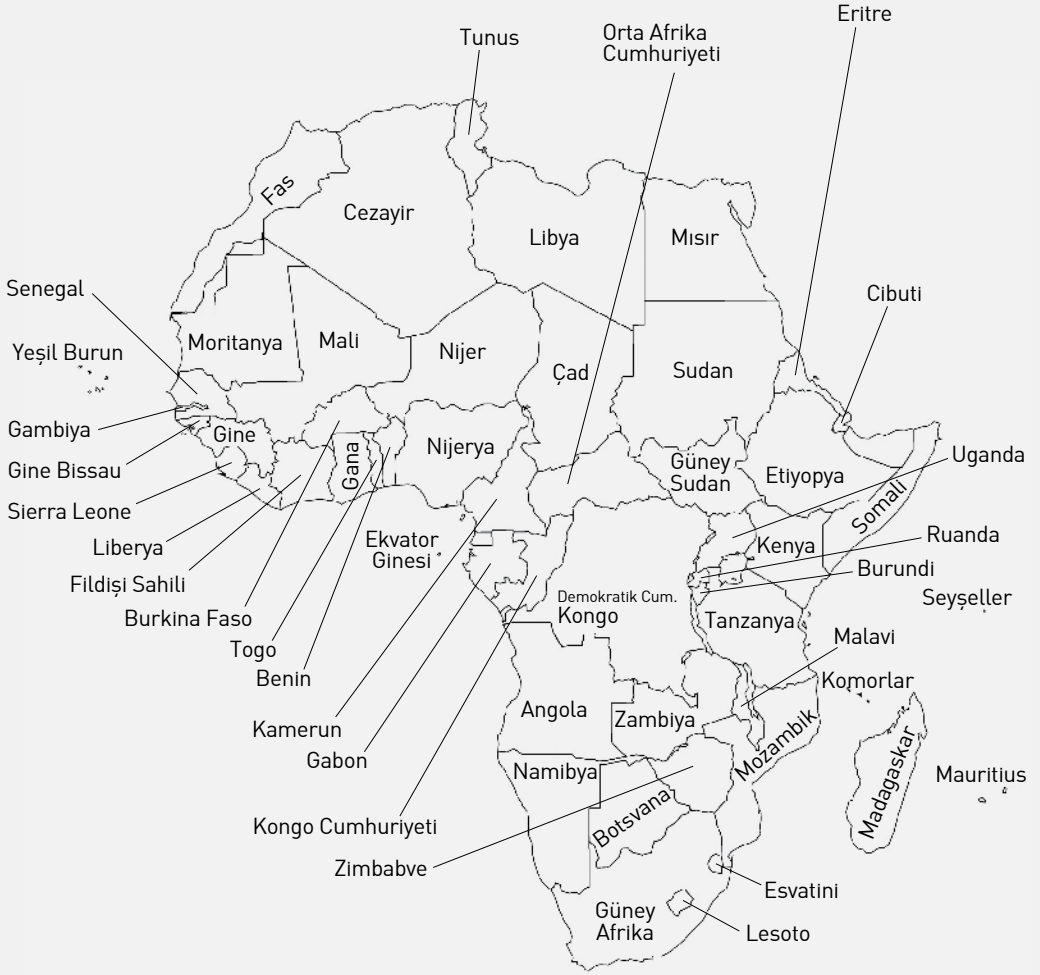
Sahraaltı'nın Güneyi	187
Botsvana: Elmasonomi	188
Esvatini: Yakışıklı Prens ve Fairy Anne	193
Güney Afrika: Siyah-beyaz-gri	198
Lesotho: 360 derece	207
Namibya: İşgal etmeyeceğim	214

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sahraaltı'nın Doğusu	219
Burundi: Taçlı krallar ve taçsız başkan	220
Cibuti: Amcanın yeğeni	226
Eritre: Öteki Kuzey Kore	230
Etiyopya: Rastafari çocukları	234
Güney Sudan: Güneş güneyden doğmaz	241
Kenya: Kutsal ittifaklar	246
Komorlar: Parasız ülkede paralı askerler	252
Madagaskar: Açlık ve kıtlık oyunları	257
Malavi: Ekonomide mısır	263
Mauritius: Açık maviden koyu siyaha	270
Mozambik: Tanrı adam	275
Ruanda: Otel müdürü	282
Seyşeller: Ricci Rich	288
Somali: Klanlar arasında	292
Sudan: Kırkı çıkan Arap Baharı	298
Tanzanya: Buldozerin geçtiği yollar	304
Uganda: Sarı-kırmızı-siyah kuş	311
Zambiya: Afrika'nın hümanizmi	317
Zimbabve: Yuvaya dönen kuşlar	322

ALTINCI BÖLÜM

Bitirirken...	329
KAYNAKÇA	337

ETİ NEGRO'DAN SAHRAALTI'NA

Türkiye'nin köklü şirketlerinden ETİ, iki siyah tekli kuru pasta arasına beyaz krema ekleyerek ürettiği Negro bisküvileriyle ilgili olarak 31 Kasım 2021'de şöyle bir açıklama yaptı: “Rengini kokusundan, ismini siyah olmasından alan bir bisküvi. Ama bu isim ne yazık ki başka kültürlerde ayrımcılık ifade ediyor. İşte biz bu nedenle tüm sevenlerimizin izniyle... İsmimizi değiştiriyoruz. Bir harf çok şey değiştirir biliyoruz. ETİ Negro şimdi ETİ Nero. Çünkü biz bir kişinin bile kalbinin kırılmasını istemiyoruz”. Böylece ETİ, Sahra Çölü'nün güneyini işaret eden Sahraaltı bölgesindeki Afrikalılar için kullanılan ve özellikle Avrupa'da ırk temelinde ayrımcılık çağrıştıran *negro* sözcüğünü ürün isminden çıkarmış oldu.

Pek çok kişi –bildiğim kadarıyla– daha önce ETİ'yi Negro adında bir bisküvi ürettiği için kınamış olmasa da, Nero'ya yapılan geçişi onayladı. Birçokları Türkiye'de son zamanlarda çok sayıda Sahraaltı Afrikalının yaşama-ya başladığını, dolayısıyla böyle bir geçişin çok yerinde olduğunu belirttiler. Ayrıca Sahraaltı Afrika ülkelerinin son yıllarda Türk dış politikasındaki yükselen önemi de ETİ'nin yaptığı isim değişikliğinin dinamikleri arasında gösterildi; değişikliğin etik ve siyasi boyutlarının yanında pazar boyutu değerlendirildi.

Bunlara rağmen, şirketin 1990'da üretmeye başladığı Negro'nun Nero'ya çevrilmesi için neden otuz bir yıl beklendiği merak edilebilir. Bu sorunun cevabı, 2023'e kadar geçen sürede Türkiye'de devletin ve toplumun Sahraaltı Afrikalılarla ve Sahraaltı Afrika ülkeleriyle etkileşiminde şekilleniyor; 33 yılda toplumun iç, devletinse dış politikada Sahraaltı Afrikalılarla olan ilişkilerinin yoğunlaştığı görülüyor. Ayrıca çeşitli nedenlerle Türkiye'ye göç eden,

turistik amaçla Türkiye'yi ziyaret eden Sahraaltı Afrikalıların yanında üniversitelerde öğrenim gören Sahraaltı Afrikalıların sayısında düzenli artışlar görülüyor. Bunların yanında, daha fazla Türk iş insanı Sahraaltı Afrika ülkeleriyle ithalat, ihracat ya da yatırım ilişkilerine giriyor. Profesyonel futbol liglerinde Sahraaltı Afrikalı futbolcular yönünden de ciddi bir artış söz konusu. Son olarak, ülkemizde Sahraaltı Afrika ve Afrikalılarla ilgili akademik çalışmaların niceliksel ve niteliksel kalitesi de yükseliyor. Tüm bunlar ETİ'nin Türkiye'de yaşayan Sahraaltı Afrikalılara karşı Negro adını verdiği ürünü üzerinden özel bir hassasiyet duymasına, ürünün adını Nero olarak değiştirmesine neden olmuş gibi gözüküyor.

Konuyla ilgili iç politikadaki, dış politikadaki, ekonomideki ve sosyolojideki bu gelişmelerin Türkiye'ye gelen Sahraaltı Afrikalılarla ilgili daha geniş farkındalık oluşturduğu görülüyor. Özellikle devlet, Sahraaltı Afrika ülkeleriyle her geçen gün daha fazla ilgileniyor. Eski dışişleri bakanlarından İsmail Cem'in 1998'de hazırladığı ancak çeşitli nedenlerle 2002 yılında düşünülme-ye başlanan Afrika Açılım Planı'nın diplomatik, siyasi, ekonomik ve kültürel bileşenleri tam olarak uygulanmaya çalışılıyor. Bu plan temelinde daha fazla Sahraaltı Afrika ülkesinde temsilcilik açılması, bu ülkelere yapılan resmî ziyaret sayılarının artırılması, yine bu ülkelerle ticaret hacminin artırılması, burslar aracılığıyla daha fazla Sahraaltı Afrikalı öğrenciye öğretim olanağı sunulması devletin Sahraaltı Afrika'ya ilgisini net olarak gösteriyor. Yöneticiler Sahraaltı Afrika ülkelerine ortalama iki ayda bir gerçekleştirdikleri ziyaretlerinde kolonyalizmin zararlarından söz ediyorlar. Türkiye'nin Sahraaltı Afrika ülkelerine olan ilgisinde kolonyalist beklenti ve amaçların yer almadığını vurgulayarak oradaki toplumlara ve yöneticilere güven vermeye çalışıyorlar. Beraberlerinde götürdükleri iş insanlarının bu coğrafyalarda daha büyük yatırım yapmaları ve ticaret hacimlerini arttırmalarını teşvik etmek için oluşturulan iş forumlarına, uluslararası toplantılara katılıyorlar.

Ne var ki, devletin Sahraaltı Afrika'yla olan bu etkileşiminin, gündelik geçim sıkıntıları ve rutin kaygılar nedeniyle toplumda aynı canlılıkta olmadığı ortada. Bu etkileşim düşüklüğü önce Sahraaltı Afrika'ya, sonra da Sahraaltı Afrikalıların olan bilginin ve ilginin çoğalamamasına, Sahraaltı Afrikalıların tam olarak anlaşılmasına neden oluyor. Sahraaltı Afrika'nın 49 ülkeden oluşan bir kıta yerine bir ülke olduğu düşünülerek "Türkiye'nin Afrika Dış Politikası" şeklindeki tanımlamalar akademik konferanslarda ve bilimsel yayınlarda yer alıyor. İnsanlar yalnızca ilginç buldukları için "egzotik" olarak tanıtılan Sahraaltı Afrika ülkelerini görmeye gidiyor. Televizyon programlarında ekonomik, sportif ve siyasi tartışmalarda düşük seviyelerden söz edilirken "Böyle şeyler sadece Uganda'da, Zimbabve'de olur!" gibi retorikler kullanılıyor. Sahraaltı Afrika ülkelerindeki güncel gelişmeler yazılı ve görsel med-